

УДК 378.112(4)(09)''11/18''

**ГЕНЕЗА ДІЯЛЬНОСТІ ВЧЕНИХ РАД У ЗАРУБІЖНІЙ
І ВІТЧИЗНЯНІЙ СИСТЕМАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ
(XII–XIX ст.)**

Людмила Зеленська

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Алчевських 29, Харків, Україна, 61002*

Розкрито роль і місце колегіальних органів у структурі університетів Західної Європи XII–XIX століть, схарактеризовано організаційні засади їхньої діяльності в умовах “докласичного” та “класичного” типу університету. Окреслено становлення і тенденції розвитку колегіальних органів управління (рада, директоріум, консисторія, професорська конференція) в контексті розбудови вітчизняних вищих навчальних закладів (XVI–XVIII ст.). Науково обґрунтовано етапи діяльності вчених рад як органів колегіального самоврядування у структурі Харківського, Київського та Новоросійського університетів упродовж XIX – початку XX ст.

Ключові слова: університети, вчена рада, генеза, діяльність, етапи, Європа, Україна.

Одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності функціонування університетської освіти в Україні є модернізація освітнього менеджменту, якому були б властиві гнучкість, мобільність, здатність до самоорганізації, відмова від жорсткої централізації та регламентації, утвердження колегіальності керівництва, заміна командно-адміністративних методів управління методами й формами демократичного обговорення та ухвалення рішень. Потреба децентралізації управління університетами як передумови інноваційного шляху їхнього розвитку, перенесення центру ваги в ухваленні рішень на рівень вищого навчального закладу зумовлюють потребу в посиленні ролі колегіальних органів, зокрема вчених рад, які мають стати провідниками інституційної, академічної, фінансової автономії університетів, дієвим засобом подолання суб’єктивізму в процесі ухвалення управлінських рішень.

Діяльність колегіальних органів управління, зокрема вчених рад, у структурі університетів має давню історію й характеризується неоднозначними процесами успадкування своїх набутків. З огляду на це актуалізується потреба неупередженого аналізу досвіду минулого, який дасть змогу об’єктивно висвітлити генезу, зміст, напрями діяльності вчених рад; урахувати особливості їхнього функціонування на різних етапах розвитку як

європейської, так і національної університетської традиції; виявити чинники ефективної роботи з метою урахування позитивного досвіду в умовах сьогодення та запобігати хибам і недолікам попередніх етапів.

Вивчення стану наукової розробки проблеми дало підстави констатувати, що питання набуття автономії й організації колегіального самоврядування у зарубіжній і вітчизняній системах університетської освіти з позицій історичної ретроспекції й сьогодення знайшли часткове висвітлення в працях провідних учених з проблем філософії освіти (І. Вакарчук, Д. Дзвінчук, М. Зубрицька, В. Кремень, О. Кузь, О. Мещанінов, М. Поляков, Л. Семененко, Т. Стоян), історії становлення та розвитку вищої школи в Україні (А. Алексюк, Л. Ваховський, Л. Вовк, О. Глузман, Н. Дем'яненко, С. Золотухіна, Б. Євтух, В. Курило, І. Курляк, В. Майборода, Н. Побірченко, Л. Прокопенко, Н. Терентьева, О. Сухомлинська, В. Смаль), а також дослідженнях науковців, які репрезентують історичну науку (К. Астахова, Б. Зайцев, Г. Косінова, С. Посохов, А. Таньшина, Є. Черняк (Україна); А. Андреев, Є. Вишленкова, В. Змеєв, Н. Ладижець, Л. Лаптева, Є. Ляхович, Ф. Петров, А. Ревушкін, В. Чесноков (Росія).

Проте донині еволюційні аспекти діяльності колегіальних органів управління у європейській і вітчизняній університетських традиціях як окрему наукову проблему комплексно й системно в обраних хронологічних межах не досліджували.

Наша мета – розкрити роль і місце колегіальних органів у структурі університетів Західної Європи XII–XIX ст., окреслити їхнє становлення і тенденції розвитку в контексті розбудови вітчизняних вищих навчальних закладів (XVI–XVIII ст.), діяльності Харківського, Київського та Новоросійського університетів упродовж XIX – початку XX ст.

У процесі наукового пошуку з'ясовано, що генеза європейської системи вищої освіти безпосередньо пов'язана з виникненням “ідеї університету”, яка набула практичного втілення на теренах Європи протягом XII–XIII ст., пройшовши у своєму розвитку низку трансформаційних змін. У науковому просторі сьогодні нема єдиного підходу до періодизації розвитку західноєвропейських університетів. Найпоширенішою у вітчизняній історіографії є періодизація, яку запропонував німецький учений Петер Морав, в основу якої покладено три базові типи університету: докласичний, класичний та посткласичний. Типологічну єдність університетів докласичного типу (XII–XVIII ст.) забезпечували так звані материнські університети Болоньї, Парижа, Оксфорда та Кембриджа як “цех учених”. Виникнення університету нового типу (класичного) пов'язане з процесами, що охопили Європу “близько 1800 р.”, в основі яких лежав перехід університету від корпорації до державного закладу. Така трансформація розпочалася в німецьких землях протягом XVI–XVIII ст., знайшла остаточне

втілення в Берлінському університеті (1810) і створила підґрунтя для формування “національних” моделей класичного університету: австрійської, французької, англійської, російської тощо [1, с. 78]. Ідеї, що лягли в основу “класичного” університету (автономія, академічні свободи, навчання через дослідження, відповідальність за формування громадянської позиції), були актуальними до другої половини ХХ ст. Однак через масовий характер навчальних закладів, притаманний постіндустріальному суспільству, вимоги глобалізації університети натрапили на нові проблеми й були змушені започаткувати процес кардинальних змін, що загалом триває донині [1, с. 79].

Вивчення історико-педагогічних джерел з проблеми дослідження [1; 4; 5; 12; 13] дає змогу констатувати, що структура університетів Західної Європи як докласичного, так і класичного типу, передбачала функціонування загальноуніверситетських колегіальних органів, які в межах усталених моделей мали різні назви – рада, сенат, консисторія, собор, консилиум тощо. Формування організаційних засад їхньої діяльності розпочалося ще в умовах становлення й розвитку “паризької” моделі університету і знайшло повну регламентацію під час утвердження базових принципів класичної (“німецької”) моделі університетської освіти. Склад та коло повноважень загальноуніверситетських колегіальних органів закріплювалися в університетських статутах й залежали від багатьох чинників: збереження ознак корпоративного самоврядування, ступеня підпорядкування університетів органам церковної, міської чи державної влади, утвердження академічних свобод, успадкованих традицій, завдань університетської освіти тощо. Проте діяльність саме цих органів в організаційно-управлінській структурі університетів Західної Європи ХІІ–ХІХ ст. сприяла реалізації провідного принципу організації університетської освіти – автономії й колегіального самоврядування. Поступово зосередивши у своїх руках функції законодавчої влади, вони стали тією управлінською інституцією, рішення якої були обов’язковими для виконання всіма університетськими структурами.

Науковий пошук засвідчив той факт, що генеза колегіальних органів (рада, директоріум, консисторія, професорська конференція) в системі діяльності вищих навчальних закладів України (ХVІ–ХVІІІ ст.) набула специфічних рис, оскільки процес розбудови системи вищої освіти в означений історичний період відбувався за умов суперечливого поєднання “місцевого”, “польського”, “австрійського” та “російського” проектів [6]. У межах “місцевого” освітнього проекту (Острозька академія, братські школи, Києво-Могилянська академія) діяльність представницьких колегіальних органів не набула поширення [15]. Цей факт, на нашу думку, пояснюють двома обставинами: по-перше, подібна практика ще не набула усталеної форми в університетській освітній традиції Західної Європи і була характерним явищем зазвичай для німецьких університетів; по-друге,

функціонування вищих навчальних закладів на території України в означений період був зумовлений національними чинниками, успадкованими від братських шкіл, керівництво якими спиралося на принципи звичаєвого права. Ці принципи ростежувалися ще за часів Київської Русі у вічевій організації управління общиною й передбачали чітке розмежування повноважень між вічем (зборами дорослого й вільного населення) й обраними на ньому посадовими особами. Виняток становив “Проект” Батуринського університету, що був розроблений за німецьким зразком і передбачав широку автономію й право на самоврядування. Згідно з “Проектом” верховна влада делегувалася загальноуніверситетському колегіальному органу – Директоріуму.

На підставі аналізу історико-педагогічної літератури [6; 7] з’ясовано, що “польський” проект вищої школи, запроваджений у Львівському університеті (1662–1773), через повне підпорядкування Єзуїтському ордену не передбачав діяльності професорських колегій на зразок чинних в університетах Західної Європи ради чи сенату. Утвердження загальноуніверситетського колегіального органу (консистоїї) в організаційно-управлінській структурі Львівського університету бере свій початок лише з 1774 р., коли цей навчальний заклад набув рис “австрійської” моделі університету.

Зазначимо, що розбудова “російської” моделі університету відбувалася під впливом політики так званого освіченого абсолютизму, який не передбачав корпоративної природи вищої школи та її право на самоврядування. З огляду на це практика діяльності Петербурзького і Московського університетів, що функціонували в межах Російської імперії протягом XVIII ст., допускала функціонування лише такого дорадчого органу, як професорська конференція (загальні збори). Водночас вироблений Комісією народних училищ “План” університетів 1787 р., згідно з яким планували відкриття вищих навчальних закладів і в українських землях (Чернігові, Батурині, Катеринославі), хоча й орієнтувався на “австрійську” модель, проте усував членів професорської корпорації від керівництва університетом. Згідно з “Планом” 1787 р., у вітчизняних університетах запроваджували так зване університетське правління, яке об’єднувало ректора, деканів, скарбника (обирали щорічно з числа професорів університету) та двох секретарів, які призначав куратором [9].

Отже, у вітчизняній вищій школі XVI–XVIII ст. на відміну від європейських університетів з урахуванням низки об’єктивних чинників, представницькі колегіальні органи (рада, сенат, консисторія) в організаційно-управлінській структурі не набули усталених форм, а відтак, і законодавчого унормування.

Упродовж XIX ст. на українських землях, що перебували в складі Російської імперії, було послідовно відкрито три університети: Харківський (1804), Київський (1833), Новоросійський (1865). Університети чотири рази – за кількістю правлінь імператорів зазнавали реформ і контрреформ, які простежувалися в університетських статутах (1804, 1835, 1863, 1884). Питання університетської автономії було для них одним з головних. Підходи до його вирішення, на думку В. Кричевського, засвідчували на те, що керівництво Росією здійснює не аристократія, а бюрократія [3, с. 64]. Зокрема, якщо на початку XIX ст. університетську автономію сприймали в ракурсі “свободи” від державного керівництва й контролю, то на межі XIX–XX ст., пройшовши низку перехідних етапів, вона полягала лише у “виборності посадових осіб з обов’язковою їх підлеглистю органам державної влади” [11]. З огляду на це трансформаційних змін зазнавали й підходи до реалізації у вітчизняних університетах принципу колегіального самоврядування, які на практиці втілювала вчена рада.

Виконаний історико-педагогічний аналіз дав змогу у межах досліджуваного періоду виділити й обґрунтувати чотири етапи діяльності вчених рад Харківського, Київського та Новоросійського університетів. З урахуванням того факту, що саме соціальні, політико-правові, економічні й ідеологічні процеси разом з педагогічними задають параметри освітньої політики й виступають фундаментом для встановлення періодизації (О. Сухомлинська), ми визначили такі критерії для обґрунтування етапів: соціально-економічні й політичні зрушення досліджуваного періоду, які були об’єктивними чинниками проведення університетських реформ; особливості урядової політики в галузі вищої освіти, що були відображені в університетських статутах, постановах, розпорядженнях, циркулярах Міністерства народної освіти й визначали ступінь реалізації принципу автономії й колегіального самоврядування у вищій школі; спектр делегованих ученим радам функцій, що визначали напрями їхньої діяльності; особливості формування особового складу вчених рад.

Перший етап (1804–1834) – офіційне визнання й законодавчого оформлення діяльності вчених рад. Протягом цього етапу було закладено основи університетської автономії, в основу якої покладено принцип колегіального самоврядування. Реалізацію окресленого принципу на практиці втілювала вчена рада – загальноуніверситетський колегіальний орган. Характерною рисою етапу було розроблення нормативно-правової бази, яка регулювала механізм створення й функціонування вчених рад вітчизняних університетів, а саме: комплектування особового складу (із ординарних і заслужених професорів) на засадах виборчого права, установа процедури скликання й проведення засідань, визначення функцій (навчальна, наукова, судово-поліцейська, фінансово-господарська, громадсько-просвітницька й

адміністративна) та порядку розмежування повноважень учених рад із іншими управлінськими структурами (ректором, правлінням, факультетськими радами), унормування ступеня підконтрольності й форми підвітності органам державної влади (попечителю й міністру) [14].

Водночас цей етап мав певні особливості, що позначилися на дієвості вчених рад. Зокрема, функціонування відкритого в Україні Харківського університету на засадах автономії й колегіального самоврядування в перше десятиліття (1804–1814), з одного боку, забезпечило визнання вченої ради як “вищої інстанції з вирішення всіх університетських справ”, з іншого, – зумовило надзвичайну її активність і продуктивність, незважаючи на широкий спектр функціональних обов’язків. У цей час рішення ради характеризувалися тактовністю й аргументованістю, чого досягали завдяки “гуманності її членів”, наявності в них “духу свободи”, “любові до справи й освіти” [2]. Однак у роботі ради простежувалися й недоліки, зумовлені передусім боротьбою партій, що формувалися із представників вітчизняної й іноземної професури.

Зміна урядового курсу й запровадження політики “керованої демократії” у 20-і роки XIX ст. призвели до появи “духу апатії й байдужості” в роботі вченої ради. Це зумовлено низкою чинників, а саме: посиленням прямого втручання попечителя й міністра в роботу вченої ради; намаганням обмежити її виборче право призначеннями посадових осіб; появою численних інструкцій; висловлюванням незадоволення роботою; винесенням доган за недосконале ведення діловодства; зниженням компетентності особового складу, що стало наслідком переслідувань іноземних професорів й відсутності власної системи підготовки наукових кадрів.

Спроба змінити “республіканський устрій” вітчизняних університетів стала очевидною вже під час розроблення проекту статуту Київського університету (1833), ключовими ідеями якого стали посилення влади попечителя, відособлення адміністративної частини в структурі університетського управління й позбавлення з огляду на це вчених рад господарської, фінансової й частково громадсько-просвітницької функцій.

Другий етап (1835–1862) – перерозподіл повноважень учених рад на підставі реформування системи управління вітчизняними університетами. Ухвалені на цьому етапі урядові документи [8] чітко визначили механізм перебудови вищої школи, в основі якого лежала концепція “Самодержав’я, Православ’я, Народність”, що відповідала принципам державного централізму й була спрямована на обмеження університетської автономії й колегіального самоврядування. Цьому етапу було притаманне позбавлення вчених рад судово-поліцейської, фінансово-господарської й адміністративної функцій, запровадження процедури затвердження їхніх рішень попечителем навчального округу й передання у сферу компетенції останнього керівництва

навчальними закладами округу, послаблення залежності від учених рад правління й зосередження в руках цієї організаційно-управлінської структури скасованих функцій загальноуніверситетських колегіальних органів, знищення університетського суду й виведення з-під юрисдикції вчених рад судових справ, уведення в практику системи призначень на адміністративні посади в університеті сторонніх осіб (цивільних або військових) без погодження в раді.

Характерною ознакою визначеного етапу стало й те, що діяльність учених рад вітчизняних університетів, зокрема Харківського і Київського, не була сталою, а нагадувала своєрідну криву. Зокрема, незважаючи на низку обмежувальних заходів, що призвели до звуження сфери компетенції загальноуніверситетських колегіальних органів, запровадження дріб'язкової регламентації й підконтрольності попечителю (друга пол. 30-х – серед. 40-х рр.), у діяльності вчених рад простежувався суттєвий підйом, що пояснюють, по-перше, оновленням професорсько-викладацького складу й підвищенням його професійної компетентності на підставі налагодження роботи Дерптського педагогічного інституту й уведенням у дію системи наукових відряджень і стажувань за кордоном; по-друге, звільненням учених рад від копіткої адміністративно-господарської роботи й зосередженням уваги на розв'язанні справ навчального й наукового характеру.

У період реакції (кін. 40-х – серед. 50-х рр.) загальний компроміс між правлячим режимом і системою колегіального самоврядування у вітчизняній вищій школі було порушено, внаслідок чого діяльність учених рад була паралізована. Причини застою полягали в запровадженні процедури призначення ректора й деканів, забороні запрошувати на вакантні кафедри професорів іноземних держав, призупиненні публічних захистів дисертацій, уведенні вимоги щодо обов'язкового затвердження навчальних програм міністром, ухваленні постанови про обмеження переліку викладання навчальних курсів, підпорядкуванні університетів владі генерал-губернаторів, низькому рівні матеріального забезпечення професорів тощо.

Кінець 50-х – початок 60-х років XIX ст., що позначилися зміною ідеологічного курсу й лібералізацією університетського життя, сприяли поживленню роботи вчених рад. Така тенденція зумовлена поверненням ученим радам виборчого права щодо головних посадових осіб університету, ліквідацією обмежень з приводу публічності проведення наукових досліджень, кадровими змінами керівників навчальних округів, поновленням закордонних відряджень і стажувань, залученням учених рад до розроблення й обговорення положень реформи університетської освіти.

Третій етап (1863–1883) – інтенсифікація діяльності вчених рад і поширення важелів їхнього впливу на всі сфери університетського життя. Саме цей етап виявився найціннішим у діяльності вчених рад університетів

України, оскільки поновлення статуту 1863 р. [9] автономії й права колегіального самоврядування сприяло тому, що професорські колегії перетворилися на “живий орган” в організаційно-управлінській структурі університету. Незважаючи на те, що деякі десятиліття в межах третього етапу мали свою специфіку, загальні його риси полягали в тому, що вчені ради набули статусу “вищої інстанції” з вирішення не тільки навчальних і наукових, а й господарських, судових і громадсько-просвітницьких справ. Їм передали в підпорядкування правління, поновлений університетський суд, інспекцію зі студентських справ; за радами було закріплене право враховувати “місцеві особливості” у розв’язанні питань життєдіяльності окремого університету; їхня діяльність підлягала не лише звітності, а й гласності. Проте деякі рішення вчених рад, зокрема, щодо обрання посадових осіб і допоміжного університетського персоналу, реорганізації кафедр, відрядження вчених із науковою метою за кордон, ухвалення правил внутрішнього розпорядку й проведення іспитів на здобуття наукових ступенів все ж потребували погодження попечителя й затвердження міністра. У такий спосіб влада залишала за собою право контролю за діяльністю загальноуніверситетських колегіальних органів й університетів загалом.

У процесі дослідження виявлено, що діяльність учених рад університетів України характеризувалася найбільшою інтенсивністю протягом другої половини 60-х – початку 70-х років, оскільки саме в цей період на них покладали повну відповідальність за дієздатність університетів. Натомість у другій половині 70-х – на початку 80-х років XIX ст., унаслідок відходу уряду від ліберального напрямку й намагання повернути університетам “втрачений статус державної установи”, звинувачення професорських колегій у “самовладді” інтенсивність роботи вчених рад суттєво знизилася. До того ж, із компетенції вчених рад було вилучено судово-поліцейську функцію, що, по суті, призвело до їхнього позбавлення морального й адміністративного впливу на студентське середовище.

Четвертий етап (1884–1906) – формалізація діяльності вчених рад і поглинання їхніх функцій іншими управлінськими структурами. Особливості панівної протягом цього етапу освітньої парадигми (ліквідація автономії університетів і позбавлення їх права колегіального самоврядування, запровадження адміністративного централізму й цілковитого підпорядкування вищих навчальних закладів міністерському впливу й контролю, регламентація всіх сторін організації навчального процесу й науково-дослідної роботи, введення системи призначень на професорські й адміністративні посади) визначили характер і провідні тенденції діяльності вчених рад університетів України на межі XIX–XX ст. Початок цього етапу (1884 р. – серед. 90-х рр.) ознаменувало відсторонення вчених рад від управління університетом, перетворення їх на “виконавчий орган Міністерства народної

освіти” й “координуючу інстанцію” у відносинах факультетів з попечителем. Учені ради були позбавлені фінансової, господарської, судової функцій, які передавали до компетенції інших управлінських структур, зокрема, попечителя, ректора, факультетських рад, інспектора зі студентських справ. Під час розгляду навчальних і наукових питань учені ради обмежувалися винятково справами, рішення з яких завершувалися формулюванням: “прийняти до відома або виконання” [10]. До того ж утрата загальноуніверситетським колегіальними органами права на самопоповнення й виборність керівних посадових осіб уможливила доступ до членства в радах осіб, “відданих престолу”, й зумовила перетворення професорських колегій у “слухняних провідників урядової політики на місцях” [2].

З кінця 90-х років XIX ст. до 1906 р. діяльність учених рад розвивалася під позитивним впливом часткової демократизації та лібералізації університетської освіти, що знайшли відображення в “Тимчасових правилах про управління вищими навчальними закладами відомства Міністерства народної освіти”. Ученим радам було повернено виборче право, а саме: обирати ректора й проректора, а також професорів на вакантні кафедри на конкурсних засадах. На них покладали обов’язок забезпечувати “природний рух в організації навчального процесу” й підтримувати порядок і дисципліну в студентському середовищі на підставі поновлення судової функції. Активність учених рад університетів України простежувалася й у напрямі обговорення питань щодо бажаних змін статуту 1884 р., ініційованого урядом. Зокрема, “Проект” нового статуту (1906) [9], укладений на підставі пропозицій учених рад, передбачав запровадження системи колегіального самоврядування й повернення вченим радам статусу “вищої інстанції”, що регулює всі сторони університетського життя. Однак зазначений проект не здобув офіційного визнання, а діяльність учених рад і надалі продовжувала регламентуватися численними інструкціями, що лише коригували положення чинного статуту 1884 р.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Серед перспективної тематики подальшого наукового пошуку є вивчення еволюції вчених рад в організаційно-управлінській структурі вітчизняних університетів упродовж XX ст.

1. Андреев А. “Национальная модель” университетской освіти: проблемы возникновения та розвитку в Західній Європі та Російській імперії / А. Андреев // Схід-Захід: іст.-культурол. зб. – X. ; К., 2005. – Вип. 7. – С. 75–119.
2. Багалея Д. И. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905), составленный

- профессорами Д. И. Багалеем, Н. Ф. Сумцовым, В. П. Бузескулом / Д. И. Багалей, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. – Х. : Тип. А. Дарре, 1906. – 329 с.
3. Высшее образование в России : Очерк истории до 1917 года / А. Я. Савельев, А. И. Момот, В. Ф. Хотеевков и др. ; под ред. В. Г. Кинелева. – М. : НИИ ВО, 1995. – 342 с.
 4. Документы по истории университетов Европы XII–XV вв. : учеб. пособие / под ред. и с предисл. А.Е. Москаленко. – Воронеж : Воронеж. пед. ин-т, 1973. – 157 с.
 5. Кавелин К. Д. Устройство и управление немецких университетов / К. Д. Кавелин // Собрание сочинений. – СПб., 1899. – Т. 3. – С. 91–239.
 6. Кравченко В. Університет для України / В. Кравченко // Схід-Захід : іст.-культуролог. зб. – Х. ; К., 2005. – Вип. 7. – С. 120–166.
 7. Львівський університет, 1661-1986 / [ред. кол. Чугайов В. П., Макаруч С.А., Григораш Д. С. та ін.]. – Львів : Вища шк., 1986. – 146 с.
 8. Общий устав Императорских российских университетов 1835 г. – Харьков : Тип. ун-та, 1837. – 50 с.
 9. Общий устав Императорских российских университетов 1863 г. – СПб., 1863. – 43 с.
 10. Общий устав Императорских российских университетов 1884 г. – СПб., 1884 – 51 с.
 11. Петров Ф. А. Российские университеты в первой половине XIX века : Формирование системы университетского образования. Кн. 1. Зарождение системы университетского образования в России / Ф. А. Петров ; Гос. ист. музей. – М. : Гос. изд. музей, 1998. – 471 с.
 12. Поляков М. В. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К. : Генеза, 2004. – 416 с.
 13. Университет // Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – СПб., 1902. – Т. 34А. – С. 751–803. – подпись: В. Р-въ
 14. Устав Императорского Харьковского университета 1804 г. // Периодические сочинения об успехах народного просвещения. – 1805. – № 10. – С. 225–285.
 15. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія / З. І. Хижняк. – К. : Вища шк., 1988. – 268 с.

*Стаття: надійшла до редколегії 15.11.2016
доопрацьована 15.03.2017
прийнята до друку 11.04.2017*

**GENESIS OF ACADEMIC COUNCILS FUNCTION IN FOREIGN AND
NATIONAL UNIVERSITY EDUCATION SYSTEMS
(XII-XIX CENTURIES)**

Liudmyla Zelenska

*H. S. Skovoroda National Pedagogical University of Kharkiv,
Alchevskykh Str., 29, Kharkiv, Ukraine, UA –61002*

Based on the retrospective logical and systematic analysis of the evolution of European university education (XII–XIX centuries.) the article finds out that the organizational and management structure of universities of both "preclassical" and "classical" type implied the functioning of university collegiate bodies in the form of council, senate, consistory, cathedral, consilium. Their activity was aimed at implementing the leading principle of university education organization – autonomy and self-government. The official registration of organizational and theoretical principles of their work was enacted in the formation of "Paris" university model, but the absolute regulation was implemented in the establishment of the basic principles of classical ("German") university model. The article reveals that the genesis of collegial self-government bodies (council, directorium, consistory, professorial conference) in the system of higher education institutions function in Ukraine in XVI–XVIII century had certain differences because their formation occurred under the condition of fragmentation of Ukrainian lands and controversial combination of "local", "Polish", "Austrian" and "Russian" projects of higher education development. The functioning of collegial self-government bodies in organizational and management structure of higher education institutions in Ukraine in XVI–XVIII century was most fully reflected in the "Project" of Baturyn University settlement (1760) and the statute of Lviv University (1774), when the latter acquired traits of "Austrian" model.

The opening of Kharkiv, Kyiv and Novorossiysk universities in the XIX century that subordinated to the Ministry of National Education of the Russian Empire within the defined historical period, laid the foundation for the separation of certain collegiate bodies in their management structure, namely academic councils, whose function covered several stages. These stages are: I (1804-1834) – official recognition and legal registration of academic councils; II (1835-1862) – redistribution of academic councils authority on the basis of reforming the system of national universities management; III (1863-1883) – intensification of academic councils function and expansion of their influence on all aspects of university life; IV (1884-1906) – formalization of academic councils activity and absorption of their functions by other management structures.

Key words: universities, academic council, genesis, function, stages, Europe, Ukraine.